AURELIA DOAGĂ
II ȘI CĂMĂȘI
ROMÂNEȘTI

AURELIA DOAGĂ

II ȘI CĂMĂȘI ROMÂNEȘTI

EDITURA TEHNICĂ
BUCUREȘTI

II ȘI CĂMĂȘI
ROMÂNEȘTI

Lucrarea prezintă în mod detaliat cusăturile şi tehnicile de lucru specifice fiecărei zone etnografice de pe întreg cuprinsul ţării. Fiecare model este însoţit de material ilustrativ prezentat pe hîrtie milimetrcă, în planşe color, care ajută la o cît mai bună şi mai fidelă reproducere a modelelor prezentate.

Lucrarea se adresează maselor largi de femei de la sate şi oraşe, cooperativelor de artă populară, caselor de creaţie, unităţilor artizanale etc.

II ŞI CĂMĂŞI ROMÂNEŞTI

CUPRINS

Capitolul I **Portul românesc** 7

Capitolul II **Portul românesc pe zone etnografice** 9

Costumul popular din Moldova 9
Costumul popular din Dobrogea 13
Costumul popular din Muntenia 14
Costumul popular din Oltenia 23
Costumul popular din Banat 28
Costumul popular din Transilvania 31

Capitolul III **Îndrumări tehnice pentru executarea punctelor de cusături** 40

Materiale necesare confecționării costumului popular 40
Punctele de cusătură 41
Fixarea fluturilor 55
Fixarea mărgelelor 56

Glosar 57

Bibliografie 59

Fiicelor mele Magdalena și Constanța

A. D.

Costume vechi oltenești (înainte de anul 1900)

CAPITOLUL I

PORTUL ROMÂNESC

PORTUL românesc a fost portul de totdeauna al românului, atît în zi de lucru cît și în zi de sărbătoare. Alcătuit din cămașa de purtare ori ie, din catrințe, fote, vîlnice (în costumul femeiesc), ori din cămașă, cioareci, ițari (în costumul bărbătesc), costumul românesc s-a purtat și se mai poartă și astăzi în unele părți ale țării.

Ca toate fenomenele de cultură materială, costumul românesc a fost și el supus unei continue evoluții, evoluție ce se datorează înrîurilor venite din vremi și de la neamuri, conviețuirii cu alte popoare, legăturilor comerciale etc.

Portul românesc prezintă două caracteristici esențiale și anume: unitatea și continuitatea sa.

Prin *continuitate* înțelegem drumul parcurs de portul popular născut pe străvechea vatră a civilizației dace, pînă în zilele noastre.

Prin *unitate* trebuie să înțelegem acele trăsături, acele aspecte esențiale care se văd în portul românesc din întreaga țară. Astfel, unul din aceste aspecte este *componența* costumului.

Costumul femeiesc se compune din aceeași cămașă de purtare sau ie, din aceleași piese, de la brîu în jos (cu particularitățile specifice fiecărei zone etnografice) ca: fote, vîlnice, catrințe. În costumul bărbătesc unitatea este și mai vădită, acesta compunîndu-se din cămașă lungă sau scurtă, ițari, căciulă etc.

Peste costumul femeiesc și bărbătesc se poartă haine mari, largi, confecționate din dimie, aba (albă sau neagră), cojoace mai lungi ori mai scurte.

Materia primă constituie un alt aspect al unității costumului românesc. Lîna, cînepa, inul, bumbacul și borangicul sînt materialele din care se confecționează costumul popular. Astfel, din pînza țesută în douăițe se croiește ia și cămașa bărbătească; din pînza de lînă țesută în două ori în patru ițe se confecționează fotele, vîlnicele, catrințele, ițarii, hainele mari și mici.

Croiul iei, al cămășii bărbătești, al pieselor de la brîu în jos constituie un alt aspect al unității portului românesc. Astfel, croiul simplu, din patru foi drepte, fără nici un fel de răscroială, (spre a nu se pierde nici un petec) este croiul de totdeauna al iei sau cămășii de purtare; același croi simplu se întîlnește și la celelalte piese ale costumului femeiesc și bărbătesc. Cămașa croită fără răscroială din cele patru foi încrețite la gît, se poate vedea pe metopele monumentului de la Adam-Klisi. Acest croi simplu nu dăunează aspectului estetic, dimpotrivă oferă prilejul ca ornamentarea pieselor să se îmbine cît mai fericit cu simplitatea croiului.

Decorul, ornamentarea (cusătura în termeni populari) contribuie la păstrarea unității portului românesc.

Ornamentul cu care femeia își împodobește costumul este, de cele mai multe ori, creat de țărancă. Ea se inspiră din mediul înconjurător, din viața de toate zilele, asigurîndu-i un stil propriu, stilul popular, care nu are egal. Prin linii simple, ea reușește să prindă esențialul obiectelor naturii înconjurătoare, creind motive

geometrice, ori florale care ilustrează boboci, trandafiri, pomul vieții etc. sau oameni, păsări.

Esențial în ornamentarea costumului este și modul cum se dozează ornamentul față de albul pînzei. Aci țăranca prezintă un gust vădit superior. Echilibrul, ponderea sînt aspecte ale ornamentării costumului popular. In această privință academicianul Gh. Oprescu spunea: „Daca o parte este brodată mai bogat, mai din plin, ea va fi înconjurată, obișnuit de spații în care motivul cusut este oarecum aruncat la intervale mari ca să formeze o tranziție și să nu constasteze prea izbitor cu restul pînzei nebrodate. Acest echilibru între diferitele cîmpuri e de o eleganță fermecătoare care nu va scăpa nici unui cunoscător. Chiar atunci cînd la vreunul din popoarele vecine găsim broderii care să ne mulțumească pe deplin atît prin combinația culorilor cît și prin desen, lucrul țărăncii române va arăta un gust superior prin măsura de care se dă dovadă în această distribuire a detaliilor și a alternării spațiilor brodate cu cele nebrodate. Dacă alăturăm cusăturilor din Teleorman-Vlașca, ia de Oltenia, distincția lucrului curat românesc va fi evidentă pentru oricine".

Cromatica de care se folosește țăranca pentru ornamentarea costumului aderă la unitatea portului românesc. Cromatica portului nostru se caracterizează prin armonie și prospețime. Culorile iei românești sînt culori odihnitoare și fericit combinate. Pe fondul culorii de roșu ori de negru se altoiește firul auriu ori argintiu, fluturii, mărgelele.

Pînă la apariția coloranților industriali țăranca folosea vopsitul vegetal. Frunze de arin, de nuc, măr pădureț, flori de nalbă, ș.a. în combinație cu zeamă de varză, borș, oțet, sare etc. servea pentru obținerea unor culori calde, necontrastante.

Punctul de cusătură este și el unul din elementele unității portului nostru. Puncte de bază ca, punctul „înaintea acului", cruci, tighele la un fir se folosesc în întreaga țară, deosebirea făcîndu-se numai în felul cum se combină în alcătuirea motivului, precum și în denumirea lor. Astfel, crucea poartă numele de „muscă" în multe zone ale țării; în Moldova se numește „crușiță" sau „punta mică". De asemenea, tighelele se numesc „rumânescuri" în Muscel, „piezuri" în Olt, „chezuri" în Moldova, „ochiți, ociți" în Ardeal.

În afara punctelor de bază, aproape în fiecare zonă etnografică se folosesc puncte specifice, ca de ex. „ciocănele" în Sibiu; „brînele" și „brăduți" în Ardeal, Argeș, Vlașca; „nemțoane" în Banat și Maramureș; punctul „ațește" în Hunedoara etc.

PORTUL ROMÂNESC PE ZONE ETNOGRAFICE

COSTUMUL POPULAR DIN MOLDOVA

COSTUMUL popular de Moldova păstrează în structura sa elemente străvechi, tradiționale. Cămașa femeiască se croiește din patru foi drepte, fără nici un fel de răscroială, foi care se încrețesc la gît, așa cum se întîlnesc și pe metopele monumentului de la Adam-Klisi; păstrează, de asemenea, marama, fusta largă. Costumul bărbătesc păstrează iței, sumanele, opinca.

Costumul femeiesc de Moldova este costumul cu fotă, care cuprinde aria Moldovei pornind din zona Vrancei pînă în nordul țării, excepție făcînd unele zone ca de ex. Iași, Bacău, unde se întîlnește și costumul cu fustă numită „androc".

Dar, costumul cu fotă este răspîndit și în zonele de miazăzi ale țării, cuprinzînd zona Argeș, Muscel, Dîmbovița, Rîmnicu-Sărat, Buzău. Deosebirea dintre aceste costume și costumul cu fotă al Moldovei se vede mai ales din punct de vedere al ornamentării.

Fota este piesa dreptunghiulară de culoare neagră, țesută în două sau patru ițe, care înfășoară strîns corpul de la talie în jos. Se poartă cu ie sau cămașă cu altiță, încreț și rîuri, cu brîu, bete, pieptar. Pe cap se poartă ștergarul, marama sau fruntariul. La gît poartă podoabe de mărgele numite „gherdan", sau „zgarde".

Costumul bărbătesc în forma lui arhaică s-a compus din cămașa croită din două foi, la care se adaugă mînecile din umăr, din iței de lînă, căciulă și opinci. Cămașa din zilele noastre prezintă ornamente mai bogate și se compune din 2 piese: partea de la brîu în sus și „fusta" cămășii. Aceasta se croiește din 3—4 foi care se încrețesc cu un șnur. Peste costum bărbații poartă cojocul și sumanul.

Ia de Suceava

Ia de Suceava (fig. 1) aparține tipului de ie cu altiță, încreț și rîuri. Păstrînd unitatea iei din întreaga țară, ea prezintă următoarea particularitate mai însemnată: gulerul ei nu apare, acesta fiind înlocuit de „brezărău". Brezărăul se realizează prin încrețirea cămășii cu un „șnur" sau ață răsucită din in sau cînepă, ori arnici, după ce marginea cămășii a fost întărită prin cusătura numită „drug".

Cămașa se croiește din 4 lățimi de pînză, pentru mîneci, piepți, clini și broschițe. Clinii poartă numele de „foroclină", iar broschița se numește „pavă". Cămașa are mîneca largă, care se termină prin același drug, lucrat tot așa de des ca și la brezărău. Gura cămășii stă în față.

Ia de Suceava se confecționează din pînză de cînepă, in, ori bumbac gros. Din aceeași pînză se lucrează și poalele. Ia se lucrează cu altiță lată, cusută în fîșii, despărțite între ele prin „brîie" orizontale, cu lățimea de 1—2 cm și decorate cu „fir metalic" în punct de lănțișor, ori cu mărgele albe sau galbene de piatră.

Altița cămășii se lucrează cu 4—5 șiruri (2—3 cm lățime fiecare șir), iar în partea de sus, către umăr, se termină cu motive mai mă-

Fig. 1. Costumul femeiesc de Suceava.

runte care subliniază ultimul șir al altiței. Motivele geometrice (romburi, pătrate, triunghiuri) și cele simbolice ca porți, case dau impresia unor cusături ornamentate bogat cu rădăcini adînci în tradiția românească. Sub altița plină, fastuoasă stă încrețul la fel de bogat, lucrat în alb ori galben-portocaliu, pentru fond și cu punctul la un fir, cruci ori tighele.

Încrețul de Suceava se remarcă prin cromatica sa: astfel, pe lîngă culoarea de fond alb sau galben, apar culori de verde, roșu, bleu, care se completează de cele mai multe ori cu mărgele colorate în aceleași culori vii. Lănțișorul este prezent în cusătura firului metalic alb sau galben. Rîurile iei se cos mai ales „pieziș" (în diagonală) grupate cîte trei. Ele pornesc de sub altiță pînă jos la mînecă. De obicei, motivele de pe rîuri sînt de două feluri și se distribuie prin alternanță: boboci, trandafiri stilizați, intercalați în pătrate, romburi, jumătăți de triunghiuri.

Cromatica iei de Suceava este bogată. Pe lîngă culoarea de fond negru, cafeniu închis, stau culorile de verde, galben portocaliu, albastru etc.

Pe piept, săteanca lucrează de obicei aceste modele mult mai mici decît cele de pe mîneci, respectînd stilul și culorile specifice zonei. Punctul folosit în ornamentarea iei de Suceava este crucea, la un fir, tighelul, lănțișorul, drugul. Caracteristic acestor puncte este bogăția cu care se înfățișează fapt datorat cusăturii buclate, cu firul gros.

Ia se poartă cu renumita fotă de Moldova, (fig. 1). În zona Suceava, fota țesută în casă, în patru ițe, se înfășoară în jurul corpului, scoțînd bine în evidență silueta femeii. Aceasta se decorează cu dungi verticale în față, de o parte și de alta a căpătîielor. Partea de uzură a fotei (spatele) nu se decorează. Peste fotă se încing betele, țesute în năvădeală.

Peste ie și fotă, se poartă cojocul fără mîneci numit pieptar decorat cu broderii în culori vii ca roșu, roșu-vișiniu, verde, alb, albastru.

Pentru împodobirea capului, femeia folosește ștergarul din bumbac, țesut în multe ițe și cu motive înguste la capete.

La podoabele femeiești din zona Suceava se adaogă podoabele din mărgele în tonuri calde, zgărzile de corali roșii, salbele din monezi de argint etc.

Ia de Cîmpulung Moldovenesc

Costumul de Cîmpulung se compune din ie, fotă sau „catrință", bete, pieptar, ștergar și opinci (fig. 2).

Ia de Cîmpulung se croiește ca iile cu altiță, încreț și rîuri. Deosebirea o dă gulerul cămășii, care în această parte a Moldovei apare sub forma „brezărăului" numit „creață". Cămașa se coase la gît cu un drug foarte des, prin care apoi săteanca introduce un fir cu ajutorul căruia strînge foile cămășii.

Se croiește din 4 lățimi pentru „chiepți" (piept și spate) și mîneci. Pentru ușurința în mișcare, femeia introduce bucata de pînză numită „băgătoare„ (clin) și pavă. Mîneca se termină jos cu „brățară" (bentiță). Cămașa se confecționează din pînză de in și mai tîrziu din bumbac mai gros.

Distribuirea ornamentelor este asemănătoare cu a iilor din restul Moldovei. Acestea se plasează jos la mînecă, pe brățară și în „chiez" (diagonală) pe mînecă. La partea superioară a mînecii stă încrețul și altița. Ornamentele numite „pui" se distribuie, de regulă în pieziș.

Încrețul iei de Cîmpulung apare uneori foarte lat (5—6 cm) în culoarea galben, cu intercalații demotie gevometrice în roșu sau negru.

Fig. 2. Costumul femeiesc de Cîmpulung Moldovenesc.

Cromatica iei este de regulă monocromă, negrul fiind culoarea frecventă.

Punctul de cusătură este crucea, tighelul și lănțișorul. Iile mai vechi se ornamentează și prin alesătură. Interesant este folosirea punctului „lănțișor", care la ia de Cîmpulung nu apare numai ca umplutură, ci și ca punct de cusătură al unor cîmpuri ornamentale. Cusut cu firul gros în 6, punctul dă impresia de punct croșetat, apărînd ca o împletitură. Altița iei de Cîmpulung se lucrează în lănțișor (în negru) cu firul gros, motivele apărînd reliefate, buclate.

Ia de Cîmpulung se poartă cu fotă sau „catrință". Aceasta păstrează caracteri.. ' fotei de Moldova. Se țese în patru ițe cu o dungă roșie pe poale, numită „bată". Aceeași dungă se repetă și sus la brîu. De o parte și de alta a fotei (căpătîile) se țes în vrîste înguste (1—2 cm) în culori policrome de verde, galben, albastru, alb, pe fondul roșu. Partea din spate a fotei, partea supusă uzurii, nu se ornamentează, cîmpul fiind țesut în negru (urzeală și bătătură).

Pe cap femeia poartă ștergarul. Peste costum poartă pieptarul cu margini din blană de jder sau cojocul ornamentat în culori de verde, roșu, grena, liliachiu. Culoarea de liliachiu apare și în ornamentarea betelor sau „bîrnețelor" care se țes în năvădeală, în motive geometrice (romburi), numite „ochiuri" și în culori de roșu, verde, alb, albastru. Punctul de cusătură este crucea, lănțișorul, tighelul.

Ca haină mare, săteanca de Cîmpulung poartă sumanul maro din dimie (aba), ornamentat cu „dungi" negre (3—4 cm), lucrate din lînă de casă în 5 cîrlige. Aceste „dungi" apar pe părțile din față, jos la mîneci, pe guler.

Ia de Vrancea

Costumul femeiesc de Vrancea (fig.3) se distinge prin sobrietatea și gustul ales. Ia capătă frumusețe și strălucire prin bogăția firului metalic alb ori galben, a betelei și a fluturilor aruncați ici și colo nu-și găsește rival decît în

Fig. 3. Costumul femeiesc de Vrancea.

ia de Muscel. Croită din patru lăţimi de pînză ţesută în două iţe, cămaşa foloseşte croiul fără pierderea vreunei bucăţi de pînză. Pentru a-i da lărgimea cuvenită, femeia are grijă să introducă sub braţ „foroclina“ (clin) şi bucata pătrată de pînză, numită „pavă“. La gît, cămaşa se strînge printr-un creţ simplu şi gulerul cusut în motivele specifice Vrancei. Jos, la mînecă, se termină prin manşetă răsfrîntă, numită „brără“ şi care are aspectul unui volan.

Ornamentarea cămăşii se face cu motive geometrice şi florale stilizate. Distribuite în rînduri şi altiţă, sub care şade întotdeauna încreţul, motivele păstrează echilibrul între cîmpul floral şi albul pînzei. Ea se ornamentează jos la mînă, cu trei rînduri pe mînecă, dar şi cu un singur rînd (la ia fără altiţă) de o parte şi de alta, în locul celorlalte rînduri apărînd cheiţe lucrate în fir auriu şi subliniate de mici şabace.

Încreţul iei de Vrancea se lucrează în culoarea alb sau galben, cu punctul „crucea“ sau „înaintea acului“. Deasupra încreţului stă altiţa mărginită de fîşii lucrate în lănţişor cu fir alb sau galben. Altiţa, destul de lată, numără pînă la 4—5 rînduri de motive, aşezate orizontal şi despărţite între ele prin aceleaşi fîşii înguste de fir metalic. Pe piept, vrînceanca distribuie două pînă la patru rînduri de motive, care se plasează lîngă gura cămăşii şi ea ornamentată bogat.

Spatele se ornează simplu de o parte şi de alta a umerilor, acolo unde se vede din pieptar.

De la brîu în jos se poartă fota strîmtă, specifică Moldovei, căreia vrîncencele îi spun catrinţă. „Catrinţa“ se ţese în patru iţe şi se ornează cu alesături în „vrîste şi motive geometrice, pe ambele părţi care se suprapun în faţă.

Romburi, triunghiuri, pătrate alese cu fir metalic alb sau mătase în culori de violet, bleu, roşu, verde sînt motivele şi culorile cu care se ornamentează catrinţa de Vrancea, motive plasate de-a lungul vrîstelor înguste (1—2 cm). Uneori, poalele fotei sînt subliniate de vrîste în „linii frînte“, în culori de alb, bleu, gri, fir metalic.

Punctul specific cusăturii de Vrancea este de obicei, crucea şi lănţişorul. Pentru a da aspectul cuvenit firului metalic lănţişorul de Vrancea se coase deosebit de lănţişorul obişnuit.

Elementele din motivele ornamentale poartă denumiri ca acestea: steluţe, coarnele berbecului, cîrlige, ochiuleţe etc.

Pe cap se foloseşte ştergarul sau „fruntariul“, în formă dreptunghiulară, cu lăţimea de circa 40 cm. În picioare se poartă opinci şi obiele, apoi ciorapi de lînă, într-unul sau 5 cîrlige.

Peste costum, femeia poartă sumanul de dimie, ornamentat cu modele formate din cusătura maşinii de cusut, plasate de-a lungul piepţilor, la mîneci, guler şi buzunare.

Cămaşa bărbătească de Moldova

Această cămaşă face parte din tipul cămăşilor lungi. Cămaşa se croieşte fără platcă. Excepţie fac unele cămăşi din judeţul Galaţi, (comuna Cuca, Pechea) unde cămăşile se croiesc şi cu platcă, care de regulă apare mai îngustă decît platca cămăşii lungi de Muntenia.

De asemenea, în unele zone, cămaşa se compune din 2 piese: ciupag (partea de la brîu în sus) şi fusta, care se croieşte din 4—5 foi şi se încreţeşte cu un şnur.

Cămaşa de Moldova se croieşte dintr-o foaie pentru faţă şi spate şi alte foi pentru mîneci, clini şi pavă (fig. 4).

Fig. 4. Costumul bărbătesc de Moldova.

Pe foaia din față se croiește gura și gulerul. Mînecile se prind de umăr fără vreun creț, iar jos se termină, obișnuit, cu mîneca largă.

Motivul ornamental este motivul geometric. În zilele noastre apare și motivul floral. Ornamentul se distribuie pe bentiță, pe guler, care are lățimea de 4—5 cm, în jurul gurii și la mîneci, jos. Cămașa cu fustă se ornamentează și de-a latul umărului mînecii, precum și pe poale.

La cămașa de Vrancea ornamentul geometric se coase cu „fir" metalic (auriu și argintiu), în punctul „la un fir".

Cămașa cu fustă, care păstrează distribuirea ornamentală de mai sus se lucrează în culori de negru, roșu închis (Neamț), în motive geometrice și florale.

Punctul cămășii bărbătești este „la un fir", crucea și tighelul, în zilele noastre.

De la brîu în jos se poartă ițarii țesuți în casă, în două sau patruițe, din „păr de oaie" (fruntea lînii) și dați la piuă. Aceștia apar strîmți pe picior și uneori încrețiți (Moldova de Nord). Peste cămașă și pantaloni, moldoveanul poartă brîu, chimir ori curea bătută în ținte. Brîiele se țes cu lățimea de 10—15 cm în culoarea de roșu și în năvădeală, cu culori de alb, roșu, verde moale. Chimirele se confecționează din piele și se ornamentează prin presare, cu aplicații în motive geometrice și florale.

Peste cămașă și ițari, în timp de iarnă, se poartă sarica (Vrancea), sumanul (Roman, Bacău, Suceava), cojoace ornamentate cu motive florale brodate, „ipingeaua" ori mantaua. Sumanele se ornamentează cu podoabe din șnur de lînă sau „strămătură".

COSTUMUL POPULAR DIN DOBROGEA

Ca și celelalte costume din țară, costumul de Dobrogea respectă unitatea și continuitatea costumului românesc.

Costumul de Dobrogea se compune din cămașă, catrințe, vîlnic sau fustă, și tulpan în formă triunghiulară.

Costumul bărbătesc din Dobrogea prezintă aceeași componență și același croi cu restul costumelor din țară. Deosebită, la costumele noi, pare a fi vesta care se poartă peste cămașă. Originalitatea se remarcă din punct de vedere al folosirii ornamentului, care nu apare pe alte veste (vesta de Argeș, Muscel, Dîmbovița).

Cămașa de Dobrogea

Vechiul port al strămoșilor noștri s-a păstrat pînă în zilele noastre, astfel că femeia din Dobrogea poartă și ea costumul compus dintr-o cămașă cu mîneci largi, două catrințe ori vîlnic cu catrință, batista triunghiulară cu „spițuri" (fig. 5).

Cămașa se confecționează din pînză de bumbac ori borangic; se croiește din două foi, pentru piept și spate, iar mînecile se prind din umăr. În județul Constanța se văd și cămăși croite din cele patru foi drepte încrețite la gît. Alteori cămașa se croiește cu platcă, mînecile prinzîndu-se de umăr (Muzeul de Artă populară București).

Ornamentul geometric sau floral se plasează pe piept, de-a lungul gurii cămășii și la mînecă, jos. La cămașa cu platcă, ornamentul apare pe platcă (în față), la umeri și jos la mînă, terminîndu-se cu „bibiluri" cusute cu acul. Punctele de cusătură sînt crucea, tighelul, lănțișorul, bibilurile.

Fig. 5. Costumul femeiesc de Dobrogea.

Cromatica este simplă, avînd la bază culorile roșu și negru. Motivele se completează cu „lănțișorul“ cusut cu firul auriu ori argintiu și cu fluturi așezați în formă de solzi.

De la brîu în jos se poartă două catrințe alese, cea din spate pe fond negru, iar cea din față pe fond roșu, cu motive mari geometrice în formă de bordură pe părțile laterale.

La cămașa cu platcă se poartă un fel de vîlnic (Muzeul de Artă populară) încrețit, țesut în două ițe și ales în motive florale. Motivele se plasează pe poale în formă de „bată“ (20—25 cm) și flori rupte pe „trupul vîlnicului“. In față stă o catrință țesută în vărgi înguste, dispuse vertical, cu roșu pe fond negru.

Pe cap femeile poartă „tulpanul“ alb în formă triunghiulară, ornamentat cu bibiluri din mărgele colorate, sau danteluță.

Portul românilor din Dobrogea prezintă caracteristicile zonelor muntenești de cîmpie, de pe malul stîng al Dunării. Ansamblurile femeiești sînt asemănătoare celor de Ilfov și Teleorman.

COSTUMUL POPULAR DIN MUNTENIA

Costumul din această parte a țării este costumul cu fotă, care cuprinde întreaga arie subcarpatică începînd cu zona Argeș și prelungindu-se în Muscel, Dîmbovița, Prahova, Buzău, Rîmnicu-Sărat.

Fota veche se ornamentează cu vărgi dispuse vertical, vărgi care se întîlnesc și astăzi în fota de Buzău, R. Sărat. In evoluția ei s-a ajuns la ornamentația compactă, lată cum este la fota de Muscel și Argeș, ornamentație care se face în formă de „bată“ pe poale, și pe căpătîie, cu fir auriu și argintiu.

Costumul popular de Muntenia respectă unitatea și continuitatea costumului românesc, dar prezintă și particularități, diferențieri, atît în ceea ce privește ornamentarea cromatică, cît și punctele de cusătură.

Excepție de la fota strîmtă o face fota de Prahova care se prezintă sub formă de fustă largă, încutată. De asemenea costumul de Vlașca, prezintă în locul fotei, vîlnicul numit „pește-man“; Costumul de Teleorman se poartă cu două catrințe, așezate în față și spate.

In județul Olt se poartă costumul cu vîlnic negru ales în motive florale cu bată la poale și „flori rupte“ pe „trup“ și costumul cu două „zăvelci“ (catrințe) în față și-n spate.

Costumul bărbătesc de Muntenia respectă croiul și plasarea ornamentului cămășilor din întreaga țară. Cămașa mai nouă prezintă și platcă.

Ia de Rîmnicul Sărat

Ia de Rîmnicul Sărat este ia care face parte din tipul cămășilor cu altiță, încreț și rîuri. Caracteristic unor ii de Rîmnicul Sărat este „ciupagul“ de sub guler care (în față) are uneori lățimea de 7—8 cm. Asemenea ciupage late, sub guler s-au mai întîlnit la ia veche de Ilfov.

Ia se croiește din 4 lățimi. Gulerul cămășii se formează printr-un creț care se termină cu un drug foarte dens. Cămașa mai nouă prezintă gulerul obișnuit al iilor românești. Pentru lărgime cămașa are adăugați clini și „broschițe“. La mînecă jos se termină cu bantă sau cu fodor (fig. 6).

Fig. 6. Costumul femeiesc din Rîmnicu Sărat.

Motivul ornamental este motivul geometric sau floral stilizat. El apare fie în rînduri, fie în „piez“ (diagonală), fie în formă de tablă (cămașa cu ciupag și fodor). Toate aceste ornamente se prelungesc de-a lungul mînecii pînă la încreț. Încrețul se lucrează cu punctul „înaintea acului“; firul se strînge ușor, motivele căpătînd astfel relief.

Punctele folosite la ornamentarea acestei ii sînt: crucea, butucul, tighelul, lănțișorul, punctul de ciupag; de cele mai multe ori se lucrează cu firul gros în șase, ceea ce face ca motivul să apară buclat.

Altița apare formată din mai multe galoane înguste, printre care se intercalează firele de aur și argint. Pe unele ii apar fluturi mari, albi, fixați printr-o mărgică, tot albă (Muzeul Satului).

Ia se poartă cu fotă care este țesută în 2 ițe, din lînă sau borangic gros, nefiert, în culoare neagră. Ea se ornamentează în grupe de dungi orizontale colorate (roșu, verde, alb, galben) pe poale, de lățimea a 3—4 cm. Pe părți, în sus, fota este aleasă simplu, dar cu gust în grupe de vărgi în culori de roșu, alb, pe fond negru; uneori mai poate fi întîlnită și cîte o vargă în culoarea albastră.

Peste fotă, femeia încinge betele înguste, dar fin lucrate, în minuscule motive geometrice pe fond roșu.

Pe cap se poartă marama fină de borangic. În vreme de iarnă, se poartă „minteanul“ decorat cu găetane. Acesta se lucrează din lînă țesută în două sau patru ițe care se dă apoi la piuă.

Ia de Prahova

Recunoscut pentru ie și „fotă“, costumul de Prahova se remarcă prin unitatea sa. Pînza de in, bumbac ori borangic, motivul geometric ori floral, punctul crucea ori tighelul, distribuirea ornamentelor sînt condiții care dovedesc respectarea unității iei din întreaga țară (fig. 7).

Ia se croiește din patru foi, din pînză de casă cu lățimea de 40 cm apoi se fixează prin gulerul lat de 2—3 cm. La mîneci și sub braț cămașa are clini și broschițe care dau ușurință în mișcări. Și dacă majoritatea iilor prezintă broschița pătrată de 4—5 cm², broschița iei de Prahova este uneori mult mai mare (peste 10 cm²).

Cămașa se croiește cu mîneca largă, iar în partea de nord a județului apar și cămăși „cu fodor“ (volan).

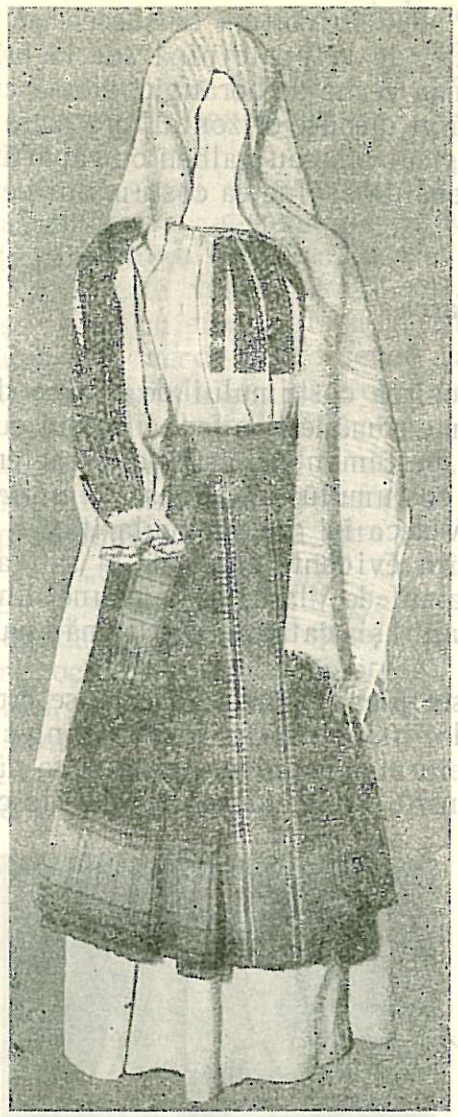

Fig. 7. Costumul femeiesc de Prahova.

Gura cămășii se croiește tăiată adînc în față și se încheie, în partea de jos cu o cheiță lucrată prin alternanță cu roșu și negru.

Distribuirea ornamentelor se face la altiță, încreț,la rîndurile de pe mînecă și la mînecă, jos.

Altița este formată din rînduri transversale, așezate sus pe umăr. Încrețul iei de Prahova este încrețul obișnuit, uneori putînd să și lipsească. Sub încreț se lucrează trei rînduri verticale care se prelungesc pînă jos, la mînecă. Pe piept apar trei sau patru rînduri cu aceleași motive de pe mîneci.

În partea de nord a județului, ca influență a Ardealului, se văd ii cu altiță îngustă și „pui peste cot“.

Poalele iei de Prahova se lucrează cu motive simple și de multe ori nu se ornamentează.

De la brîu în jos se poartă vîlnicul, învoalt care se lucrează în război în patru ițe, pe fond negru. Caracteristic acestuia este „bata“ de la poale și din față, țesută în roșu ori aleasă în motive geometrice (uneori și în culori de galben, verde) cu lățimea de 20 cm; romburi mari,

pătrate, stele în colțuri se succed pe căpătîiele vîlnicului, de la poale pînă sus la brîu.

Marama veche de borangic, aleasă cu bumbac alb în vărgi dispuse orizontal, ori marama aleasă în borangicul alb sau galben cu căpătîi, completează eleganța și finețea costumului de Prahova.

Ia de Vlașca

Deosebirea costumului de Vlașca de celelalte costume românești o face vîlnicul cu denumirea de „pește man". Păstrînd caracteristica de bază a costumului românesc, *unitatea*, costumul de Vlașca își are particularitățile sale, care uneori sînt evidente chiar de la sat la sat.

Costumul de Vlașca se compune din ie, poale „pește man" și catrință, maramă sau „cîrpă" (fig. 8).

Ia este piesa principală care se croiește din pînza de in, bumbac, ori borangic. Se țese în casă, în anotimpul de iarnă și se dă la „năl-bit". Pentru ornamentarea iei de Vlașca se folo-

Fig. 8. Costumul femeiesc de Vlașca.

șește borangicul vopsit vegetal, lînița colorată, arniciul ori mulineurile din zilele noastre în culori vesele: roșu-rubiniu, vernil, galben-portocaliu, albastru-marin, verde-măsliniu — toate așezate pe fondul culorii de negru sau roșu.

Croiala cămășii păstrează croiul moștenit din moși-strămoși. Caracteristic cămășii de Vlașca, este gulerul iei care, de multe ori, nu apare sub forma bucății obișnuite de pînză, ci sub forma unui „șnur" vălurit. Acest șnur provine din cusătura punctului „drug" care se lucrează așa de des pe marginea pînzei încît, cînd cămașa se încrețește, drugul fiind aspru ia forma unui șnur.

Distribuirea ornamentelor la cămașa de Vlașca se face în felul următor:

Altița se coase pe umăr la distanța de 7—8 cm de guler. Se ornamentează cu șiruri de motive orizontale, cuprinzînd cîmpul mînecii dintr-o parte în alta a umărului. Șirurile se subliniază prin goluri de pînză în care se așază fluturii cusuți în formă de solzi.

La o privire generală, altița de Vlașca îți apare ca o masă compactă de motive pătrate, romboidale, trapezoidale, despărțite între ele prin solzii fluturilor. La unele ii, motivele altiței se despart prin linii de punct oblic ori cruciulițe, printre care se intercalează firul auriu ori argintiu.

Sub altiță stă încrețul lat în motive geometrice, încreț caracteristic iilor din sudul țării. De multe ori încrețul este și el ornat cu fluturi galbeni. De asemenea, apar uneori și crețuri decorate policrom. Linii oblice, frînte, în formă de triunghiuri sînt colorate în galben-portocaliu, verde măsliniu, maro etc.

Din încreț pornesc vertical cele trei „rînduri" de motive care se prelungesc pînă jos, la mîneca largă ori strînsă printr-o bentiță (cămășile bătrînești). Motivele rîndurilor sînt de cele mai multe ori motivele de pe altiță. Uneori mîneca (din încreț în jos) se ornamentează cu șiruri mărunte în „piez".

Punctul specific iei de Vlașca este punctul „oblic" (jumătate de cruce). Acesta se coase în formă de „pană" (într-o parte și alta). Pentru frumusețea ornamentului și pentru a nu se întrezări firele de pînză, săteanca lucrează acest punct cu firul gros, astfel că motivele apar buclate, reliefate.

Combinat cu punctul oblic se folosesc crucea, drugul, brînelul. Cromatica iei de Vlașca este veselă, luminoasă. Pe lîngă culorile pastelate se folosește negrul ca culoare de fond, sau roșul închis.

De la brîu în jos, săteanca poartă poalele, fixate de ie, la cămașa bătrînească și detașate la ia mai nouă. Se decorează jos, pe margini și

„la deal“ pe clini. Se folosesc motive cu romburi mici, pătrate, uneori figuri de oameni (la Muzeul Satului apare o horă de copii, fiecare cu „pană la pălărie“).

Peste poale se poartă „peștemanul“ de Vlașca, renumit prin bogăția și fastuozitatea sa. Moștenit din strămoși, larg, bogat și rotund, vîlnicul de Vlașca înfrumusețează silueta femeii, bine strînsă la mijloc cu „betele“ năvădite în ochiuri sau cu cordonul de metal „cu paftale“.

Peștemanul cît și „bosceaua“ (zăvelca din față) se lucrează la război în două ițe, din lînă ori bumbac negru, în gama de culori caracteristice zonei. Motivul ornamental se distribuie la poale în formă de fîșie lată de 5—6 cm și pe părțile din față „în sus“, care cad peste boscea. Ornamentele de pe părți au forma de romburi, stele, pătrate, triunghiuri, mai mici sau mai mari. Se lucrează în „năvădeală“, în culorile de alb, roșu, verde, albastru. Sub peșteman stă bosceaua, decorată în motive geometrice așezate în dungi orizontale.

„Căpătîiul“ (partea de jos) boscelei este țesut în motive geometrice ori figuri de oameni „păpuși“, late pînă la 10 cm; din căpătîi pornesc vărgi orizontale pe cîmpul boscelei, cîmp colorat în roșu viu;

Bosceaua se lucrează „în scoarță“ (țesătură în două ițe în care bătătura se bate bine cu spata, obținîndu-se o țesătură foarte deasă și de mare rezistență).

Costumului de Vlașca i se adaugă eleganța maramei de bumbac și apoi de borangic, care este ornamentată în motive mari geometrice, în alb „picat“ cu albastru ori grena.

Ia de Ilfov

Ia de Ilfov se croiește ca toate iile care fac parte din tipul iei cu altiță, încreț și rîuri.

Ia prezintă croiul cămășilor românești cu mîneca largă sau bentiță strînsă. Cuprinde aceiași distribuire a cîmpilor ornamentali. Altița se compune din mai multe rînduri așezate transversal și despărțite între ele prin linii înguste de cruci, cu intercalații de fir metalic alb sau galben. Sub altiță stă întotdeauna încrețul cusut în crem sau alb. Rîndurile pornesc din încreț pînă jos la mînecă.

Pieptul iei se ornamentează cu trei sau patru rînduri dispuse vertical de-a lungul gurii.

Ia se ornamentează ca și celelalte ii din țara noastră, în motive geometrice și florale. Elemente asimetrice uneori, se îmbină în așa fel încît capătă eleganță și dau frumusețe ornamentului de Ilfov.

La ia veche, motivul ornamental de pe mînecă pornește de sub încreț pînă la mînă, jos, sub formă de șiruri dese (de la 7—11 șiruri) cu ornamente mărunte dispuse vertical, distribuire care dă multă finețe iei.

Printre aceste șiruri se intercalează fluturi albi ori galbeni, mari, dispuși în rînduri cîte unul, fixați prin cîte o mărgică.

Cromatica iei este veselă, luminoasă. Culorilor de roșu, roșu cu negru, roșu închis li se adaugă culori ca verde-kaki, verde-măsliniu, galben, culoarea ceaiului, culoare care se obține din foi de ceapă sau floare de tei.

Ia se poartă cu două catrințe diferit dimensionate: una lată, încrețită în spate, și alta în formă dreptunghiulară în față care se numește „zuvelcă“ sau „boscea“ (fig. 9). Catrința din spate se țese-n scoarță pe fond roșu și se ornamentează cu dungi verticale alese în romburi, în unghiuri, ochiuri, care se colorează în alb, verde, galben, kaki, albastru, iar cea din față, „zuvelca“ se ornamentează cu căpătîi, în motive geometrice ori motive stilizate de oameni (păpuși) și vărgi transversale (foarte dese).

Fig. 9. Costumul femeiesc de Ilfov.

Femeia se încinge cu bete în ochiuri, subliniate cu colți de mărgele albe (cîte trei). Pe cap poartă marama fină de borangic, aleasă în motive geometrice, alesătură ce cuprinde întreg cîmpul maramei.

Ia de Muscel

Bogată, somptuoasă, ia de Muscel este cu adevărat uimitoare. Păstrîndu-și croiul din bătrîni, ia apare lungă, largă, impunătoare. Folosind pînza de bumbac țesută în două ițe cu dungi în galben-portocaliu, săteanca a împodobit-o așa cum știe ea să împodobească. Croită din 4 foi, la care se adaugă clinii și broschițele, cămașa bătrînească se prezintă cu bantă la mînecă (obînzică). Această bantă se ornamentează pe dosul pînzei, iar atunci cînd se răsfrînge, motivele apar pe față.

Cele patru foi se încrețesc printr-un guler potrivit de lat, pe ale cărui crețuri apar uneori mici motive de ciupag. Pentru lărgime se adaugă clinul (altoi) și broschița sau „colțul".

În față, cămașa prezintă gura larg croită în adîncime. Poalele, care la cămașa bătrînească se prelungesc din ie, sînt croite din aceleași 4 foi, la care se adaugă clini, într-o parte și în celaltă, pentru lărgime. Cămașa veche din nordul județului se prelungește la poale prin adăugarea unei bucăți de pînză, lată de circa 10 cm numită „nadă" sau „fodor" (Domnești, Berevoiești, Corbi) pe care țăranca o încrețește și o coase cu model.

În ornamentarea cămășii femeiești de Muscel se observă o evoluție. Cămășile mai vechi au mînecile ornamentate cu motive dispuse în altiță, încreț și-un singur rînd de motive în lungul pînzei. Acestui tip de ornamentare a cămășii îi corespunde fota de lînă cu alesături policrome dispuse în șiruri verticale pe căpătîiul din față.

Ia de Muscel mai nouă excelează prin ornamentație. Sobră, dar plină de bogăție, prin strălucirea firului de aur și argint, ia de Muscel se ornamentează din plin. De remarcat că, deși este o ie bogată, această bogăție de ornamente se distribuie perfect echilibrat. Cîmpurile largi de pînză se armonizează de minune cu cusătura plină, fastuasă. Motive late, mari, ca „codrii", „șerpeasca", „fuști", „stîlpi", mărginite uneori de motive florale stilizate ori numai de colțișori, distribuite în „rînduri", de regulă cîte trei, pornesc de la mînecă și se prelungesc pînă în baza altiței.

Întrerupt de motivele rîndurilor, „încrețul" de Muscel se lucrează sub altiță în fragmente și în culoarea galben. Din el pornește altița așezată transversal și care este mai bogată ca oricare altiță dintre iile românești. Aceleași motive, de cele mai multe ori se repetă în cîte 8—9 fîșii, încît altița cuprinde întreg umărul. Pe piept, ia de Muscel apare cu rînduri late de o parte și de alta a gurii, ori în motive așezate în dreptunghiuri sau pătrate mari (7—8 cm). Motivul de pe piept este de regulă același de pe rîuri și altiță. Uneori și spatele apare cu 2 rîuri de o parte și de alta a umerilor.

La bogăția și somptuzitatea iei se adaugă fota de Muscel (fig. 10) unică în felul ei. De formă dreptunghiulară, țesută în patru ițe, pe fond negru, fota de Muscel prezintă ornamentația geometrică în culori (fota veche bătrînească) și o ornamentație bogată în fir de aur sau argint în zilele noastre. Fota se ornamentează în motive mari cu romburi, în bandă lată de 20—30 cm, bandă numită „vargă"; deasupra motivului mare apare un altul mai îngust (5—6 cm), încît aproape jumătate din fotă este țesută în „fir" galben ori alb. În față, pe partea care se suprapune, numită „căpătîi", apare același motiv de pe poale, distribuit în formă verticală (cînd femeia e îmbrăcată cu fota). Spatele rămî-

Fig. 10. Costumul femeiesc de Muscel.

ne neornamentat sau se ornamentează simplu, în rînduri de motive care se întretaie. De cele mai multe ori motivele mari, geometrice sînt „picate“ discret cu motive mici în culori de liliachiu, roșu închis, siniliu. „Căpătîiul înfundat“ (partea peste care se suprapune celălalt căpătîi) nu se ornamentează decît cu vărgi în aceleași culori din motivul mare.

Peste fotă se poartă betele năvădite în „ochi“, în culori de negru, roșu, verde, „turchez“ (albastru), ori fir auriu sau argintiu.

Marama de Muscel nu rămîne mai prejos de bogăția și eleganța costumului. Subțire, fină, spumoasă, țesută din firul de borangic galben sau alb, în motive lucrate în „rumânescuri“ cu același fir de aur sau argint, marama de Muscel dă noblețe costumului femeiesc. Dacă mai adăugăm și salba de „galbeni de aur“ sau „icușarii“ ne explicăm de ce femeia musceleancă cu costumul ei a fost prezentă în multe lucrări ale pictorilor români și străini.

Ia de Argeș

Ca și celelalte ii din țară, ia de Argeș s-a făcut cunoscută prin folosirea ei de către femeia satului argeșean, în toate împrejurările vieții. La bucurie, ca și la durere, aceasta a îmbrăcat ia, fota și marama de bumbac ori borangic (fig. 11).

Începînd cu zona Argeș pătrundem în portul românesc a cărui piesă caracteristică este „fota“ strînsă pe corp, spre deosebire de vîlnicul larg și învoalt de Oltenia. Fota se poartă cu ia grea, bogată și strălucitoare. Alături de fotă stau catrințele de Argeș alese în motive florale. Pe cap se poartă „cîrpa“ sau marama lucrată din bumbac în 2 ițe și cusută cu motive florale în roșu și ornată cu fluturi asemănători celor de pe ie. Mai tîrziu, s-a folosit marama fină în două ițe, de borangic, aleasă cu coton și „fir“ alb sau galben.

Ia de Argeș este ia tradițională de tip „carpatic“ care se croiește din 4 lățimi și se încrețește la gît prin guler. Jos, la mînecă se termină prin bentiță sau bantă. Croiul ei nu are nici o răscroială, dîndu-ne certitudinea că și această ie are aceeași proveniență ca și celelalte ii din costumul românesc.

Bogată, fastuoasă, culoarea de bază fiind roșu, negru sau roșu vișiniu, ia se ornamentează cu motive geometrice și florale. Distribuirea se face în așa fel încît, cu toată bogăția de ornamente, ia de Argeș nu este obositoare, săteanca știind să păstreze proporția între cîmpurile florale și restul pînzei. Distribuite în șiruri

Fig. 11. Costumul femeiesc de Argeș.

transversale, motivele de pe altiță se subliniază cu brîie cusute în punctul brînelului, cu fir de aur ori argint. Sub altiță se găsește încrețul, care apare lat, mai lat ca la oricare dintre iile românești, și decorat întotdeauna într-o gamă largă de culori. Așa se face că deși, de cele mai multe ori ia se coase în una sau două culori, încrețul se lucrează în 4—5 culori.

Alb, galben, verde, roșu, albastru ca cerul-iată culorile pe lîngă care stau fluturii mari, albi sau galbeni, firul de aur sau argint. Punctul la un fir, brînelul, crucile, lănțișorul sînt punctele de cusătură ale acestui încreț.

Sub încreț apar de cele mai multe ori motive care cuprind mîneca în întregime; sînt așezate fie în rînduri, fie în „scăzămînt“, fie „înfurcite“. Motivele înfurcite (după expresia locală) se distribuie de o parte și de alta a unei „cosoi“ (rînd de cruci) în forma crengilor de brad și cuprind suprafața mînecii din încreț pînă jos la bantă și uneori pornesc chiar din guler.

Mîneca iei vechi se croiește cu bantă lată (2—3 cm), care se lucrează cu motive mai mici;

ia mai nouă se croiește și cu mîneca largă. Pieptul iei de Argeș se decorează, de obicei, cu motivele de pe mînecă. Așezate în rînduri sau înfurcite, motivele ornamentează pieptul iei, săteanca din această parte a țării nefolosind alte piese de îmbrăcăminte peste ea. De la brîu în jos, se poartă „fota de Argeș".

Caracteristica acestei fote este dimensiunea redusă și ornamentarea prin cusătură. În afara județelor Olt și Vîlcea, unde unele zăvelci ori vîlnice se cos sau se brodează cu acul de brodat, Argeșul ne dă singura fotă din țară care se coase cu acul în cruci sau la un fir (sau se brodează cu același ac de brodat). Motivele geometrice sau florale se cos cu nuanțe de roșu combinat cu verde moale sau albastru, cu fluturi și fir de aur pe fondul negru de pînză, țesută în două ori în patru ițe, din lînă subțire. Mai nou, costumul de Argeș prezintă și alesătura în război, în ornamentarea fotei precum și a iei. Motive geometrice și florale nestilizate, dispuse în bandă numită „bată", lată de 20—30 cm, pe poale și pe partea din față dau frumusețe fotei de Argeș.

În față, sub fotă, se poartă „catrința" de Argeș, ornamentată cu căpătîi și cu aceleași motive de pe fotă (uneori din căpătîi pornesc motive „înfurcite"). Peste ie, se poartă și pieptarul brodat cu lîniță colorată policrom și paiete. Iarna se poartă haină mare de dimie albă numită „cortel" sau „mintean" care este ornată discret cu găitane în culori de negru, puțin roșu și albastru.

Ca podoabe, femeia de Argeș poartă salba de de „galbeni" de aur și cercei de „icușari" — monede turcești, galbene, suflate cu aur. Culorile cusăturii de Argeș sînt roșu, roșu cireșiu, negru, iar punctele folosite sînt brăduții de Argeș, crucea, lănțișorul (pentru firul metalic alb ori galben), la un fir, tighelul.

Ia de Olt

Ia este piesa principală a costumului femeiesc de Olt. Denumirea de „cămașă de bună" sau ie, este proprie întregii zone etnografice.

Se croiește din foi drepte, fără nici un fel de răscroială, din pînza țesută în două ițe. Mînecile se croiesc largi, jos avînd lărgimea de 40—60 cm la care se adaugă „cleata (clin) și „broschița". Gura cămășii se croiește „la o parte" ori în față (cămășile bătrînești sau ale femeilor căsătorite).

Gulerul este lat de 2—3 cm și se încheie strîns pe gît cu unul-doi nasturi de culoare albă, albastră ori neagră.

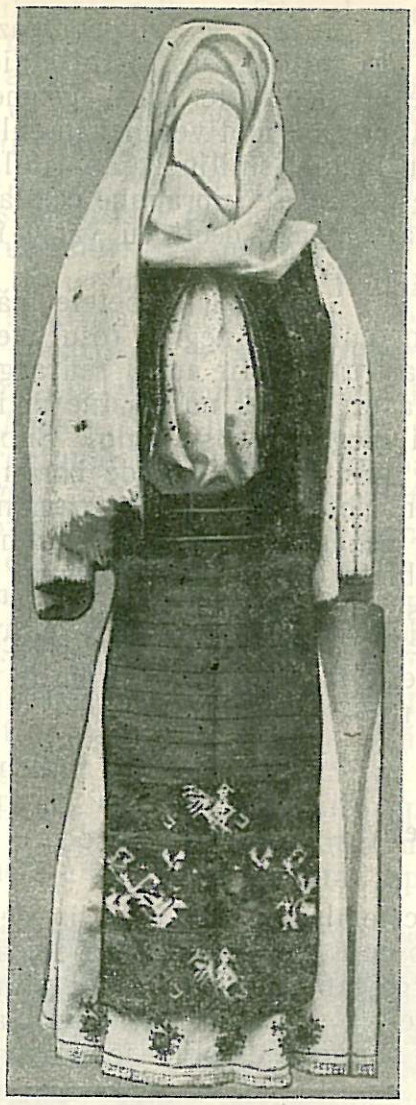

Fig. 12. Costumul femeiesc de Olt.

Distribuirea ornamentelor se face ca la toate iile cu altiță, încreț și rîuri; în nordul județului apare însă și „ia încărcată" ori „ia cu trei rînduri", ambele fără altiță.

Ia cu altiță are ca ornament principal, altița dispusă transversal peste umăr. Motivele, în formă de fîșii, subliniate cu fir auriu ori argintiu, se dispun larg, în puncte de cruci, la un fir ori „piezuri" (tighele). Sub altiță stă întotdeauna încrețul, care se lucrează cît lungimea altiței și cu o lățime de 4—5 cm, în punctul obișnuit încrețurilor (punctul înaintea acului) și mai nou, în punctul „la un fir".

Rîndurile în număr de trei, pornesc de sub încreț și se prelungesc pînă jos la mînă, unde ia se lucrează de regulă cu motivele de pe guler.

Pieptul se ornamentează cu trei ori patru rînduri.

Motive geometrice ori stilizări florale, se îmbină în cusături dense și bogate.

Ia încărcată (fig. 13) este ia fără altiță în care motivul apare în formă de tablă care cuprinde toată suprafața mînecii pînă aproape de

Fig. 13. Costumul femeiesc de Olt (ia încărcată).

guler. Plasarea ornamentului se face fie în formă de „rețea", ori „înfurcită", fie în rînduri verticale înguste (1—2 cm), cîte 12—15 rînduri, printre care se presară fluturi.

Ia încărcată se ornamentează cu multe mărgele și fluturi mari, albi. Mărgele în culori pastelate (verde, galben, lila ori roz, roșu, alb) se distribuie prin alternanță, „în piez" (săbiat). Ca puncte de cusătură se folosesc: cruci, tighele (piezuri) lănțișorul, punctul în scăriță, „obînzeli".

Ia de Olt se poartă cu zăvelcile „în scoarță" pe fond roșu și cu „căpătîi" ales în motive florale, avimorfe, puternic stilizate, ori cu zăvelcile „în năvădeală" alese cu fir auriu ori argintiu (fig. 13). Tot în această parte a țării se poartă și vîlnicul „în scoarță" pe fond negru. Vîlnicul în scoarță se ornamentează prin alesături în motive florale, la poale cu „bantă" lată de circa 20 cm, subliniate de dungi înguste. Pe „trupul" vîlniculuí stau aruncate în „scăzămînt" buchete de motive florale. Culorile motivelor sînt roșu, alb, „striin" (roz trandafiriu), galben, ruginiu, verde moale, alb.

În față stă „zăvelca" (catrința) peste care cad căpătîiele vîlnicului Zăvelca este aleasă și ea tot cu „căpătîi" (bantă lată) în motive florale.

La acest costum se poartă și vîlnicul de catifea, care se ornamentează în motive florale și avimorfe, ori cu „pomul vieții", cusute cu fluturi și aceleași mărgele în culori pastelate, după desenul făcut cu „o bucată de săpun".

Pe cap se poartă „cîrpa" sau marama de borangic, aleasă cu „căpătîi" și motive „picate" cu albastru sau punctate cu fir auriu ori argintiu.

Peste costum, în vreme de iarnă, s-a purtat „cortelul", haină mare confecționată din dimie (aba) albă, croită în clini și decorată cu găetane în culorile de negru și puțin roșu, și motive plasate în jurul gulerului, buzunarelor și jos la mînă.

Cămașa bărbătească de Muntenia

Ca și cămașa de Oltenia, cămașa de Muntenia s-a dezvoltat pornind de la cămașa bătrînească. Ea face parte din tipul cămășii lungi cuprinde zona de dealuri și cîmpii a Munteniei pînă la Dunăre. Deosebirea dintre ea și cămașa de Oltenia constă mai mult din punct de vedere al ornamentului. Astfel, în Muntenia apare cămașa mai bogat ornamentată (Olt, Argeș și Muscel) la care apar și paete (după primul război mondial). Cămașa de Muntenia se croiește lungă, cu și fără platcă și cu „petrecătoare". Petrecătoarea este o bucată de pînză, lată de 2—3 cm care se adaugă de-a lungul gurii cămășii; în ea se taie „cheutorile" (butonierele).

Cămașa cu platcă se croiește din cinci lățimi de pînză, dintre care patru pentru piepți și mîneci, iar restul pentru clini broschițe, platcă, petrecătoare, guler.

Foile piepților se fixează de platcă printr-un creț. Gulerul se încheie prin nasturi de piatră. Mai nou, cămașa lungă apare formată din două piese: cămașa propriu-zisă, fără platcă, adică piesa pînă la brîu denumită „căpeneag" (în județul Olt) și fusta cămășii. Fusta se croiește separat din 4 lățimi cu lungimea de 30—40 cm și se poate încreți pe un șnur numit „brăcinar" din ață de cînepă ori bumbac. Căpeneagul se croiește din 2 lățimi (pentru piept și spate) în care se taie gulerul și gura cămășii. Mînecile pornesc drepte, din umăr, fără nici un creț și se

prelungesc pînă, jos. Gulerul acestei cămăși se poartă răsfrînt.

Ornamentarea cămășii de Muntenia (fig. 14) se face bogat și fastuos în culorile de alb și rareori crem „picat" cu culori pastelate, liliachiu, vernil, galben, ori cu paete. Motive geometrice bogate și compacte, cusute în punctul „la un fir" sînt atît de exact și minuțios cusute încît în toată lățimea nu se zărește un fir de pînză (Olt, Argeș, Muscel). Motive romboidale, pătrate, dreptunghiulare sînt distribuite pe poale, jos la mîneci și pe petrecătoare.

Pe platcă apar modele mai mici, uneori motive florale ca trandafiri, boboci etc. Aceste motive ornamentează și piepții printre cutele cusute cu punctul de tiv. Poalele cămășii de Muntenia se ornamentează și cu șabace (4—5 cm) cusute cu „obinzeli" și „umplute" cu punctul înaintea acului, cu coton ori mătase vegetală albă (Argeș). Jur împrejurul acestor șabace stau alte șabace mici ca paianjenul, gurița păpușii, ori cîte un mic motiv floral lucrat tot în alb.

Fig. 14. Costumul bărbătesc de Muntenia.

Cămașa cu căpeneag și fustă se ornamentează pe poale, mîneci, la umeri și guler cu același motiv în alb ori crem. În Muntenia apare și cămașa călușarului (Păduret Argeș, Colonești, Scornicești-Olt) care se ornamentează în culori de verde moale, galben, siniliu, roșu, negru și în punct de cruce ori tighele.

Creturile cămășii bărbătești de Muntenia se cos la umeri, piept și spate, în jurul plătcii și jos la mînecă cînd cămașa se termină cu bantă. Acestea apar mai înguste și se lucrează în alb, cu punctul înaintea acului. Mărunte, bine trasate într-un singur motiv (Olt, Argeș, Muscel, R.Sărat, Buzău), în Ilfov se lucrează în 2 rînduri de motive paralele, între ele apărînd cute ca niște pliseuri verticale, din încreținea pînzei.

Creturile cămășii de Muntenia poartă denumiri de „creasta puiului" în Olt, „stîlpi" în Ilfov și „fagure" în Argeș.

Punctul folosit în ornamentarea cămășii de Muntenia este „la un fir", cusut cu muline ori mătase vegetală albă. De asemenea, se mai folosește tighelul, punctul „obinzelilor".

Cămașa veche se poartă cu nădragi, pantaloni de bumbac țesuți în război. ‚Nădragii cămășii bătrînești se croiau din dimie albă (lînă țesută în 4 ițe și dată la „piuă") cu „ghizduri" (tăieturi în locul buzunarelor).

Brîul, chimirul, betele sînt încingătorile costumului bărbătesc de Muntenia. Brîul se lucrează în 4 ițe, cu sau fără ornamente, în roșu; Ilfovul prezintă brîul cu dungi verticale în alb. Peste el se încing uneori betele.

Betele se încing mai ales la cămașa lungă, fără brîu. Ele se țes în năvădeală, în ochiuri și în culori de: roșu, grena, alb, verde. Acestea se țes la război, în 4 iți și se „bat" uneori cu mărgele pe margini (Olt, Argeș).

Peste cămașă și pantaloni, se poartă „vesta" (Olt) închisă la 4 nasturi în față, ori vesta din postav, (Argeș, Muscel, Dîmbovița) închisă pînă în gît și cu două rînduri de nasturi (5 și 5).

În vreme de iarnă, bărbații poartă „cortelul" (Olt) — haină mare de dimie albă, croită în clini, decorată cu mici ornamente în găitane negre, picate cu roșu ori albastru. „Minteanul" sau „zeghea" se poartă în celelalte zone ale Munteniei; acesta se croiește din aceeași dimie albă sau neagră și se decorează cu găetane negre la gît și buzunare.

Pentru drumuri lungi, țăranul de Muntenia folosește „ipingeaua" de culoare „săină" (culoarea lînii negre de pe oaie). Mai nou, folosește „mantaua" din dimie, în felul mantalelor militare (Olt).

COSTUMUL POPULAR DIN OLTENIA

Caracteristic acestui costum este vîlnicul care cuprinde întreaga arie a Olteniei.

Vîlnicul este piesa dreptunghiulară, largă de 3—5 m și care se poartă încrețit ori încutat la talie. Aria lui de răspîndire se găsește între Carpații de miazăzi, Dunăre și se prelungește pînă dincolo de apa Oltului (jud. Olt).

Din punct de vedere al ornamentării, al motivului deosebim vîlnicul de Mehedinți care se decorează cu motivul în formă de „horă" cu fir de beteală.

Vîlnicul de Gorj apare încutat, decorat cu vărgi verticale pe fond roșu și ales în motive geometrice policrome. Tot încutat se prezintă vîlnicul de Vîlcea.

Sub formă rotundă și cu mici cute, în vărgi semiverticale și cu motive mărunte, delicate, se prezintă vîlnicul de Romanați. Excepție face vîlnicul de Dolj, care este format din două „prestelci" (vîlnice mai înguste) așezate în față și în spate.

Pe lîngă vîlnic, costumul de Oltenia prezintă și o serie de catrințe, de fiecare zi și de sărbătoare. Astfel, în Mehedinți găsim catrința ornamentată cu dungi orizontale în motive florale; catrința de Gorj numită „fîstîc" (catrința din față) ornamentată în vărgi dispuse vertical și cea din spate ornamentată orizontal. Catrința de Romanați se ornamentează orizontal cu motive lineare și în stilizări florale, avimorfe.

De remarcat în portul popular de Oltenia, giubeaua de Romanați (cojoc femeiesc care nu-și găsește egal în ornamentație) și cojoacele de Vădastra, care excelează prin măiestria ornamentării.

Costumul bărbătesc de Oltenia este la fel cu celelalte costume, excepție făcînd costumul de Gorj la care cămașa se poartă introdusă în pantalonii cu găetane. Același lucru se poate spune și de cămașa de Mehedinți.

În nordul Olteniei se poartă și costumul mocanilor, compus din cămașă cu barbur, iți și pălărioară neagră, port care se prelungește în toată zona subcarpatică.

Ia de Romanați

Zonă de cîmpie, cu sate bogate și centre mari pentru comerțul cu cereale și vite, Romanațiul este cunoscut și pentru arta cojocăritului. Recunoscute prin ornamentația bogată sînt cojoacele de Vădastra, Corabia, Vișina Nouă (fig. 15).

Fig. 15. Costumul femeiesc de Romanați.

La fel cu iile din întreaga țară, ia de Romanați se croiește din aceeași materie primă (pînza de in sau bumbac) se ornamentează cu aceleași motive geometrice sau florale, se coase cu puncte ca tighelul, crucea, la un fir, lănțișorul.

Croiul iei este croiul vechi, din patru lățimi de pînză la care se adaugă clinii, broschițele și gulerul.

Cusătura de Romanați se caracterizează printr-o cromatică distinsă: albastru de smalț (siniliu) ori roșu vișiniu. În motive discrete și fine, cusute cu punctul tighelului și umplute cu fir auriu ori argintiu, ia de Romanați este plină de gingășie.

Pe umăr stă întotdeauna altița compusă din fîșii cu motive mărunte și delicate și subliniate de galoane cu intercalații de fir metalic.

Sub altiță se găsește încrețul lucrat cu măiestrie în forme romboidale, în culori de alb, galben-crem și verde-măsliniu.

Sub încreț, ia de Romanați prezintă de cele mai multe ori ornamentația în „blană" care se realizează prin repetarea a o serie de motive

caracterizate prin aceeași finețe ca și motivele altiței. Motive în „coarnele berbecului", „cîrlige", „căsuțe", lucrate mărunt, delicat pornesc de jos, de la mînă pînă sub încreț. La mînă, cămașa bătrînească prezintă o bantă care atunci cînd este răsfrîntă dă impresia unui fodor (volan).

Punctul iei este tighelul, lănțișorul, cruci la un fir; de multe ori punctul se lucrează buclat, reliefat.

Ia se poartă cu catrințe ornamentate transversal, cu căpătîi, în motive geometrice ori florale stilizate. Frunze de viță, figuri de oameni, sînt ornamente care se întîlnesc des în alesătura catrințelor. De asemenea, ia se poartă cu vîlnicul de Romanați însoțit de catrința din față.

Vîlnicul se lucrează în scoarță, în dungi semiverticale. El apare larg, învoalt, cu alesături în minuțioase motive geometrice. Cromatica vîlnicului se asociază cromaticii cămășii. Pe fondul roșu se aleg motive în culori de verde, roșu, galben, alb, albastru, motive ce alternează cu vărgi simple.

Peste ie și vîlnic femeia poartă giubeaua, piesă de costum deosebită prin eleganța ei. Cu sau fără mîneci, cloșată, giubeaua se ornamentează cu găetane, în motive de spirale, roate, melcișori, linii șerpuite. Prin croiul și ornamentația ei, prin cromatica bogată și deosebită în în culori de roșu, verde, albastru, negru, giubeaua este una din piesele de costum fără rival în țara noastră.

Costumul de Romanați este completat de marama fină de borangic alb sau galben, aleasă în motive mari la căpătîi, cu coton alb și punctată cu fir metalic, ori în culori discrete, de roșu vișiniu, albastru.

Ia de Vîlcea

Ia este piesa principală a costumului femeiesc din Vîlcea. Ca și celelalte ii, se croiește din pînză de in sau cînepă, bumbac. Pentru lărgime se introduce clinul numit „alăvană" sau „broschiță".

Caracteristic iei de Vîlcea este distribuirea lejeră, „aerată" a ornamentelor, realizate într-o singură culoare. Alături de albastru marin stau roșu, galben uneori, culori care prin executarea punctului de tighel capătă și mai mare finețe.

Motivele ornamentale se dispun în stilul clasic al iei cu altiță. Fîșii de motive în flori stilizate, motive romboidale, triunghiulare, pătrate, se subliniază cu linii cusute în punct de contur cu intercalații de fir auriu ori argintiu (fig. 16).

Sub altiță stă întotdeauna încrețul, care se coase în culorile crem și cu același punct de încreț caracteristic iilor din sudul țării. Uneori încrețul se lucrează și în punctul la un fir, în culori de negru, roșu, bleu. Sub încreț stau cele trei „rîuri" care pornesc din încreț pînă jos la mînecă. Cămașa bătrînească se ornamentează (în locul rîurilor) cu motive mărunte dispuse în formă de „tablă", sau cu flori rupte, căsuțe, pitișoare, care se repetă prin alternanță pe toată tabla mînecii. Pentru ornamentarea iei mai noi, se folosesc „cilicurile" (mărgelele).

Punctul iei de Vîlcea este punctul tighel, crucea, punctul în scăriță, lănțișorul, gura păpușii, „în pite" (la un fir).

Ia de Vîlcea se poartă cu catrințele zise „șoarțe" ori cu vîlnicul pe fond roșu. Atît catrința din față cît și cea din spate se lucrează în scoarță pe fond roșu, ori albastru, cu căpătîi și vărgi transversale, în motive geometrice.

Fig. 16. Costumul femeiesc de Vîlcea.

Vîlnicul de Vîlcea este bogat, evazat, cu pliseuri late, decorate în motive mărunte de mozaic; în față stă uneori „zăvelca" catrința care își are caracteristica ei prin aceea că se ornamentează prin cusătură cu acul și nu prin alesătură, cu căpătîi în motive geometrice, în culori de alb pe fond albastru marin, motive preluate și de maramă.

Distincția costumului de Vîlcea este accentuată de „cîrpa" sau marama, care în vechime se lucra în motive policrome cu pătrate mari, cusute în culori de negru, roșu, albastru și cu punctul tighel ori cruci.

Mai tîrziu, marama s-a confecționat din borangic alb sau galben, aleasă cu căpătîi, în motive geometrice și florale. Pe „trupul" marамei apar, presărate, motive mici, alese în coton alb.

Ia de Dolj

Largă și lungă, ia de Dolj păstrează materia primă, croiul și ornamentația iei din întreaga țară. Cămașa prezintă poale bogate care se poartă mai lungi decît vîlnicul. Uneori, mîneca iei de Dolj se croiește din două piese adică, altița și mîneca propriu zisă; altița se prinde de mînecă, după ce s-a ornamentat printr-un punct dens cusut cu acul sau printr-o cheiță îngustă, croșetată cu alb. (fig. 17).

Amplasarea ornamentelor se face pe altiță, care se compune din galoane despărțite între ele prin șiruri de lănțișor, cusut în fir metalic alb sau galben. Galoanele au lățimea de 2—3 cm fiecare, astfel că altița capătă uneori lățimea de peste 15 cm.

Sub altiță stă întotdeauna încrețul lucrat în punctul „înaintea acului" în culori de galben-crem. Din încreț pornesc rîurile, adeseori în număr de trei care se prelungesc pînă-n bantă.

Pieptul iei este ornamentat cu 2—4 șiruri de motive grupate.

Gura, larg deschisă, este subliniată de motive mici sau de punctul „drug" și se încheie cu ciucuri.

Gulerul îngust, încheie cele patru foi printr-un creț simplu.

Poalele se ornamentează adesea cu motivul șirurilor de pe mînecă, șiruri care se cos și pe șold „la deal", unde se-ntîlnesc cele două „prestelci" (catrințe).

Motivul ornamental este motivul geometric îmbinat cu cel floral. Pe piept, motivul apare adesea grupat, deosebit de cel de pe mînecă.

Punctul iei de Dolj, este crucea, tighelul, la un fir, lănțișorul. De asemenea se folosește

Fig. 17. Costumul femeiesc de Dolj.

„guriță păpușii", care se lucrează cu beteală albă sau galbenă. Cromatica iei este simplă, elegantă. Culori de roșu și roșu vișiniu luminate de aurul betelei ori firului metalic, dau finețe și frumusețe iei de Dolj.

Ia se poartă cu cele două „prestelci" care „cad" încrețite, atît cea din spate cît și cea din față, căpătînd aspect de vîlnic. Țesute în scoarță pe fond roșu, în vărgi verticale, „prestelcile" se ornamentează cu motive în ochiuri, romburi, jumătăți de triunghiuri, în culori luminoase de alb, verde, galben, kaki, lila deschis.

Pe cap femeia poartă marama de borangic, aleasă cu căpătîi în motive de „pomul vieții" și cu flori rupte pe restul maramei.

Ia de Gorj

Trăind în mijlocul naturii pitorești, a pădurilor întunecoase de fag și brad, meșterii olteni au știut să dăltuiască cu multă artă lemnul dăruit din plin de natură. Tovarășă de viață, fe-

Fig 18. Costumul femeiesc de Gorj.

meia n-a putut rămîne mai prejos în împodobirea costumului și a casei ei. Cusături măiestrite împodobesc costumul femeiesc și bărbătesc de Gorj.

Urmașă credincioasă a iei vechi, ia de Gorj se croiește din patru lățimi necesare mînecilor și piepților. Pentru lărgime, femeia introduce clinul sau „puiul" și „broasca".

Ornamentarea iei se face cu motive delicate, cusute în punctul de tighel, cruci, lănțișorul ori la un fir. Motive de spirală, încrengături, coarnele berbecului, cîrlige, gheruțe, subliniate discret de firul auriu ori argintiu dau cusăturii de Gorj finețe și gingășie. Pe lîngă culorile de fond, roșu, roșu închis, cafeniu, stă culoarea neagră luminată de culori calde ca galben, mov, „striin" (roz), ultramarin, măsliniu.

Distribuirea ornamentelor este tot atît de delicat amplasată ca și finețea cusăturii. Nimic de prisos, nimic greoi, totul cu chibzuială și mult discernămînt.

Altița se compune din fîșii orizontale subliniate cu rînduri de cruci printre care se intercalează discret firul metalic auriu ori argintiu.

Sub altiță stă încrețul lucrat numai în alb ori galben-crem. Încrețul de Gorj este unul din cele mai vechi și originale încrețuri. Realizat pe baza punctului „înaintea acului" încrețul se lucrează în motive romboidale, triunghiulare, rozete, care alternează cu forme în relief, de pînză, căpătînd aspectul unui decor de mare finețe.

Sub încreț stau 1—3 rînduri care, de obicei, se lucrează cu motivul altiței. Unele ii prezintă motive „rupte" care cuprind mîneca din încreț pînă jos la mînă.

Pieptul se ornamentează cu două sau patru rînduri, așezate în jurul gurii, tăiată adînc în față.

Ia se poartă cu vîlnicul larg, evazat, în cute multe și potrivit de mari. Acesta se lucrează în scoarță, în dungi verticale cu alesături în motive geometrice mărunte ca: stele, cîrlige roate, cruci, toate pe fond roșu. Vîlnicul constituie piesa de greutate în costumul femeiesc de Gorj, dar se poartă și catrințele țesute în scoarță ori năvădeală. Catrința din față numită „fîstîc" se decorează cu vărgi dispuse vertical, iar cea din spate se ornamentează cu „căpătîi" și vărgi transversale.

Frumusețea costumului de Gorj este accentuată și de marama de borangic, țesută cu motive mari subliniate de dungi dese, cu alb și care dau și mai mare strălucire costumului de Gorj.

Ia de Mehedinți

Ia de Mehedinți respectă croiul și ornamentica iei cu „altiță, încreț și rîuri". Se poartă cu vîlnicul de Mehedinți și cu marama de bumbac ori borangic, țesută în casă (fig.19).

Această ie se croiește din patru foi pentru mîneci piept și spate, care se încrețesc la gît și se fixează printr-un guler îngust. Jos, la mînă, ia se termină cu o bantă ori cu mîneca largă; banta poartă numele de „vuviță", sau „pumnișori".

Pentru lărgimea mînecii se folosește clinul numit „lărgitoare". Acesta se introduce în toată lungimea mînecii, pînă la subsuori, prelungindu-se și de-a lungul pieptului și spatelui. Cînd se folosește acest clin, broschița lipsește. La gît, se încheie cu doi ciucurași numiți „țopi", din arnici, în culoarea arniciului din motivele de pe ie. Toate piesele poartă numele de „ciupag".

Ornamentarea se face ca la toate iile cu altiță, încreț și rîuri.

Plasată pe umeri, altița se compune din rînduri înguste (7—8) subliniate cu intercalații de fir auriu ori argintiu. Sub altiță apare „încrețul" cusut în alb ori crem. Din încreț pornesc rînduri verticale ori oblice (săbiate). Jos la mînă ia se ornamentează cu modele mai mici.